

Titel: En omreisende Æstetikers Virksomhed

Citation: "En omreisende Æstetikers Virksomhed", i *Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. K14*, udg. af Niels Jørgen Cappelørn; Joakim Garff; Johnny Kondrup; Tonny Aagaard Olesen; Steen Tullberg, Søren Kierkegaard Forskningscenteret 2010 . Onlineudgave fra Søren Kierkegaards Skrifter: <https://tekster.kb.dk/text/sks-aev-kom-root.pdf> (tilgået 29. april 2024)

Anvendt udgave: Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. K14

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. [Læs CC0-erklæringen](#)

◀ **Nytaarsgratulanter** : I København måtte politi- og opsynsbetjente indtjene en del af deres løn ved i dagene omkring nytår at gå rundt til beboerne i deres distrikt for at gratulere, dvs. ønske godt nytår, og dermed håbe på at få en skilling. Man havde i flere år forgæves argumenteret for en fast løn til disse nytårsgratulanter, jf. artiklen »Nytårsgratulationerne« i *Politievennen*, nr. 1325, 22. maj 1841, s. 330-332.

I trykt udgave: Bind 14 side 79 linje 4

◀ **P. L. Møller** : Peder Ludvig Møller (1814-65), da. æstetiker, forf. og kritiker; redigerede 1843 et polemisk blad, *Arena*, udgav 1845-47 en æstetisk årbog, *Gæa*, og bidrog desuden med en lang række artikler i forskellige blade, heriblandt *Corsaren*. If. T.H. Erslew *Almindeligt Forfatter-Lexicon* bd. 1-3, Kbh. 1843-53, ktl. 954-969; bd. 2, 1847, s. 406, bidrog Møller til *Corsaren* med »Adskillige satiriske Kritiker og Digte«; det pågældende hæfte 7 af forfatterleksikonet var udkommet allerede den 13. feb. 1845, og artiklen var godkendt af Møller. En del af sin litterære produktion udgav Møller i *Kritiske Skizzer fra Aarene 1840-47* bd. 1-2, Kbh. 1847.

I trykt udgave: Bind 14 side 79 linje 9

◀ **Nytaarsgave** : Selvom 'nytårsgaver' på SKs tid i vid udstrækning var blevet erstattet af julegaver, blev den gl. tradition at give gaver til nytår endnu praktiseret, jf. fx en omtale af »de mangfoldige Skrifter, der i Aar ere udkomne og i Mængde anvendes som Jule- og Nytaarsgaver« under rubrikken »Nytårs-gaver« i *Berlingske Tidende*, nr. 1, 1. jan. 1844. Derfor blev udtrykket nytårsgave også ofte brugt som titel eller undertitel på antologier, der udkom ved nytårstid. Fx Simon Poulsens antologier *Nytårs-gave for Damer*, Kbh. 1792-99, fortsat som *Nytårs-gave*, Kbh. 1800-07. Jf. SKs *Forord* (1844) under pseudonymet Nicolaus Notabene, især nr. I og nr. IV, i *SKS* 4, 477f. hhv. 486-488.

I trykt udgave: Bind 14 side 79 linje 12

◀ **Gæa** : 79,9.

I trykt udgave: Bind 14 side 79 linje 13

◀ **ifølge Gæa 1846** : sigter til P.L. Møllers (79,9) æstetiske årbog *Gæa* for 1846, hvor han i et essay betitlet »Et Besøg i Sorø« (s. 144-187) omtalte flere af SKs pseudonyme værker. Møller leverede s. 172-180 en kritik af *Stadier paa Livets Vej*, der var udkommet 30. april 1845 under pseudonymet Hilarius Bogbinder. Kritikken, der især gælder bogens tredje del »'Skyldig?' - 'Ikke-Skyldig?' En Lidelseshistorie. Psychologisk Experiment« af Frater Taciturnus (i *SKS* 6, 173-454) er genstand for SKs foreliggende replik.

I trykt udgave: Bind 14 side 79 linje 27

◀ **Sorø** : købstad på Sjælland, 75 km SV for København, især kendt for sit akademi, som på SKs tid var et vigtigt lærdomssæde i Kongeriget Danmark.

I trykt udgave: Bind 14 side 79 linje 28

◀ **Prof. Hauch** : Johannes Carsten Hauch (1790-1872), da. digter og zoolog, fra 1827-46 lektor i naturvidenskab ved Sorø Akademi. I juni 1845 blev han Ridder af Dannebrog og 2. marts 1846 ordinær prof. i de nordiske sprog, oldtidsvidenskab og litteratur ved universitetet i Kiel i hertugdømmet Slesvig.

I trykt udgave: Bind 14 side 79 linje 28

◀ **Trop** : Den 60 år gamle ludfattige evighedsstudent Trop er hovedpersonen i J.L. Heibergs *Recensenten og Dyret. Vaudeville i een Act* (1826), jf. *J.L. Heibergs Samlede Skrifter. Skuespil* bd. 1-7, Kbh. 1833-41, ktl. 1553-1559; bd. 3, 1834, s. 185-288.

I trykt udgave: Bind 14 side 79 linje 38

◀ **Probenreuter** : af ty. Probenreiter; nedsættende brugt om handelsrejsende.

I trykt udgave: Bind 14 side 79 linje 45

◀ **slugen** : forslugen, grådig.

I trykt udgave: Bind 14 side 79 linje 47

◀ **Tiendetager** : person, der modtager el. opkræver tiende.

I trykt udgave: Bind 14 side 79 linje 47

◀ **min Frembringelse ... Gjenstand for Omtale** : 79,27.

I trykt udgave: Bind 14 side 79 linje 52

◀ **contribuere** : bidrage.

I trykt udgave: Bind 14 side 79 linje 55

◀ **En Experimentator ... Allehaande ... Misvisning ... studere det Normale (Pag. 309)** : henviser til begyndelsen af Frater Taciturnus' »Skrivelse til Læseren«: »M. k. Læser! Dersom Du paa nogen Maade er af Faget, vil Du øieblikkeligen see, at den Figur, som her er manet frem, er en dæmonisk i Retning af det Religieuse, det vil sige hen til det. (...) Da han staaer paa en dialektisk Yderspidse, maa man kunne regne med uendelig smaa Størrelser, hvis man vil iagttage ham. (...) Dog kan det vel have sin Betydning at være opmærksom paa ham, fordi man i Aberrationen [afvigelsen] kan studere det Normale, og om ikke Andet, dog altid lære saa meget, at det Religieuse ikke er Noget, man skal lade haant om, som kan man sagtens det, eller Noget for dumme mennesker og ubarberede Labaner, da det er det Vanskeligste af Alt«, SKS 6, 369 (s. 309 i originaludgaven). – **Experimentator**: sigter til Frater Taciturnus (84,61), jf. undertitlen »Psychologisk Experiment« til »'Skyldig?' – 'Ikke-Skyldig?'« (79,27). – **Allehaande**: alt muligt, hvadsomhelst. – **Approximation**: tilnærmelse. – **Misvisning**: egl. den magnetiske kompasnåls deviation el. deklination. Jf. SKS 6, 98,21 med kommentar.

I trykt udgave: Bind 14 side 79 linje 67

◀ **»solche Wercke sind Spiegel ... heraussehen« (Lichtenberg)** : Det ty. motto til første del af *Stadier paa Livets Vei* med titlen »'In vino veritas.' En Erindring efterfortalt af William Afham«, i SKS 6, 16: »Solche Werke sind Spiegel; wenn ein Affe hinein guckt, kann kein Apostel heraus sehen. / Lichtenberg« (»Denne slags værker er spejle; hvis en abe gloriøst ind, kan ingen apostel kigge ud«). Mottoet skyldes den ty. naturvidenskabsmand og filosof Georg Christoph Lichtenberg (1742-99). Sentensen, der i sin sammenhæng gælder værker af Shakespeare og andre store ånder, findes i afhandlingen »Ueber Physiognomik« (1778), jf. G.C. Lichtenbergs *vermischte Schriften*, udg. af L.C. Lichtenberg og F. Kries, bd. 1-9, Göttingen 1800-06, ktl. 1764-1772; bd. 3, 1801, s. 479.

I trykt udgave: Bind 14 side 80 linje 5

◀ **At Scenen er i Hr. Prof. Hauchs Huus og han deltagende i Samtalen** : I »Et Besøg i Sorø« (79,27) omtaler P.L. Møller et besøg hos Carsten Hauchs (79,28) familie (s. 158f.). Umiddelbart efter hedder det: »Om Aftenen var jeg i et lille Selskab«, hvor talen også faldt på bøger (s. 159). SKs artikel går ud fra, at samtalen fandt sted i Hauchs hus, en opfattelse som Møller imødegår i sit svar »Til Hr. Frater Taciturnus, Høvidsmand for 3die Afdeling af 'Stadier paa Livets Vei'« i *Fædrelandet*, nr. 2079, 29. dec. 1845, sp. 16665 (genoptrykt i *Bl.art.*, s. 233f.): »Dette, som De endog oftere varierer, er, besynderlig nok, en fuldkommen Feiltagelse (...). Ja, end ikke en eneste af de talende Personer er nævnt ved Navn, hvilket vilde have været saa meget vanskeligere, som Samtalen (hvad en rolig Læser let vil kunne slutte sig til) ikke i Virkeligheden har fundet Sted, men kun er en opdigtet Indklædning for nogle kritiske Bemærkninger.«

I trykt udgave: Bind 14 side 80 linje 11

◀ **»det er næsten Afsindighed, det er Tilløb til Vanvid«** : sigter til »Et Besøg i Sorø« (79,27), hvor jeg-fortælleren skriver: »Tilfældet vilde, at jeg skulde begynde med det 'psychologiske Experiment': 'Skyldig? – Ikke-skyldig?' som udfylder de sidste 242 tætrykte Sider [af *Stadier paa Livets Vei*]. Her er han, som jeg havde befrygtet det, paa Afveie. Her er Gjentagelser, Selvudhuling, glimrende Geniglimt og Tilløb til Vanvid«, s. 176.

I trykt udgave: Bind 14 side 80 linje 26

◀ **misliggjøres** : gøres tvivlsom, gøres til skamme.

I trykt udgave: Bind 14 side 80 linje 46

◀ **Beføiets**: en, der er kompetent.

I trykt udgave: Bind 14 side 80 linje 54

◀ **Samtalen (...) føres mellem Hr. P. L. M. og ... »en fornuftig Mand«** : Samtalen i det lille selskab (80,11) om SKs forfatterskab udspinder sig mellem »vor Vært« (s. 172), »en Anden« (s. 173f.), »den fornuftige Mand fra Landet« (s. 172, omtalt som »Hr. N.« s. 178) og jeg-fortælleren.

I trykt udgave: Bind 14 side 81 linje 12

◀ **tale 3 Pagina i Træk** : Jeg-fortælleren i »Et Besøg i Sorø« (79,27) omtaler SKs forfatterskab s. 174-178, »Hr. N« el. »den fornuftige Mand« s. 178-180.

I trykt udgave: Bind 14 side 81 linje 19

◀ **»efter Bordet«** : sigter til »Et Besøg i Sorø« (79,27), s. 170f.: »Efter Bordet vexledes nogle Spørgsmaal og Svar angaaende Sorøs og Lektorernes Partikulærinteresser, og da der ikke vilde frembyde sig andet og bedre Stof, gled Samtalen atter over til Litteraturen.«

I trykt udgave: Bind 14 side 81 linje 24

◀ **læse fra Bordet** : holde bordbøn efter måltidet.

I trykt udgave: Bind 14 side 81 linje 30

◀ **Keiseren af Rusland** : Han hed Nikolaj (el. Nikolaus) I og regerede i perioden 1825-55.

I trykt udgave: Bind 14 side 81 linje 32

◀ **paa Dagvognen til Postillonen** : Dagvognen var en institution, der indførtes 1834 til daglig (eller blot regelmæssig) transport af personer og varer på landet. Også fra København til byerne i omegnen blev der etableret kørsel med dagvogn, som var hestetrukken og styredes af postillionen, dvs. kusken.

I trykt udgave: Bind 14 side 81 linje 39

◀ **det Interessante** : æstetisk kategori, der med udgangspunkt i tysk idealistisk kunstteori (tidligst Fr. Schlegel) blev et modeord i den da. debat, især i begyndelsen af 1840'erne; fællesbetegnelse for de stimulerende kunstneriske virkemidler, der blev betragtet som ikke-skønne, men fascinerende. 'Interessant' kan således være udtryk for spænding, tendens, disharmoni, det individuelt problematiske, det pirrende, det opsigtsvækkende, men tillige den raffinerede el. reflekterede stil og den æggende nyhed i stof og arrangement. I da. sammenhæng blev 'det Interessante' aktualiseret af J.L. Heiberg i hans anmeldelse af Adam Oehlenschlägers tragiske drama *Dina* (1842) i *Intelligensblade*, udg. af J.L. Heiberg, bd. 1-4, Kbh. 1842-44; bd. 2, nr. 16-17, den 15. nov. 1842, s. 73-106 (jf. ktl. U 56). Udtrykkets almene udbredelse belyses endvidere i *Politievennen*, nr. 1478-1479, den 26. april - den 3. maj 1844, s. 267-271 og s. 279-283. Se endelig »Forord« til første del af *Enten - Eller* (1843), i *SKS* 2, 17, og »Problema III« i *Frygt og Bæven* (1843), i *SKS* 4, 173.

I trykt udgave: Bind 14 side 81 linje 41

◀ **»saaledes forekommer det i det mindste mig«** : replik fra »Et Besøg i Sorø« (79,27), s. 180, med hvilken »den fornuftige Mand« afslutter samtalen om SKs forfatterskab.

I trykt udgave: Bind 14 side 81 linje 49

◀ **Hr. Petersen** : tænkt person.

I trykt udgave: Bind 14 side 81 linje 53

◀ **en Experimentator** : 79,67.

I trykt udgave: Bind 14 side 81 linje 68

◀ **en Tid, da Alle have tvivlet om Alt** : hentyder til »'In vino veritas'« i *Stadier paa Livets Vei* (1845), hvor det dog er »det unge Menneske« der siger, at »Enhver jo har tvivlet om Alt, og jeg kun gjør et Forsøg paa at tvivle om Alt i Henseende til Elskov«, *SKS* 6, 38,11f. Baggrunden er den slagordagtige brug af sætningen »de omnibus dubitandum est« (lat., 'der bør tvivles om alt') inden for den da. hegelianisme. René Descartes' (1596-1650) sætning fra *Principia philosophiae* (1644), 1. del, § 1: »Veritatem inquirenti, semel in vita de omnibus, quantum fieri potest, esse dubitandum« (»Den, som søger sandheden, bør én gang i sit liv tvivle om så vidt muligt alting«) blev anset som begyndelsen til den nyere filosofis historie. Således i G.W.F. Hegels (1770-1831) fremstilling af Descartes' metode i *Vorlesungen über die Geschichte der Philosophie*, udg. af C.L. Michelet, bd. 1-3, Berlin 1836, ktl. 557-559, bd. 3, i *Georg Wilhelm Friedrich Hegel's Werke. Vollständige Ausgabe* bd. 1-18, Berlin 1832-45, bd. 15, s. 335. Denne opfattelse gentages ofte af H.L. Martensen (1808-84), fx i hans anmeldelse af J.L. Heibergs *Indlednings-Foredrag til det i November 1834 begyndte logiske Cursus paa den kongelige militaire Højskole*, Kbh. 1835, i *Maanedsskrift for Litteratur* bd. 16, s. 519. Her fremhæver Martensen, at »Fordringen: 'de omnibus dubitandum est' er ikke saa let opfyldt, som den er udtalt, thi der fordres ingen endelig Tvivl, ikke den populaire Tvivl om Dette eller Hiint, hvorved man altid reserverer sig Noget, der ikke inddrages i Tvivlen.« Martensen gjorde også Descartes' sætning gældende i sin lat. licentiatafhandling fra 1837, ktl. 648 (jf. L.V. Petersens da. oversættelse heraf, *Den menneskelige Selvbevidstheds Autonomie i vor Tids dogmatiske Theologie*, Kbh. 1841, ktl. 651, s. 16). SK behandlede emnet i sin ufuldendte fortælling *Johannes Climacus eller De omnibus dubitandum est* (jf. *Pap.* IV B 1).

I trykt udgave: Bind 14 side 81 linje 70

◀ **Experimentets quidam** : den mandlige hovedperson i »'Skyldig?' - 'Ikke-Skyldig?' En Lidelseshistorie. Psychologisk Experiment« af Frater Taciturnus i *Stadier paa Livets Vei*, hvor quidam bevarer ønsket om at gifte sig med sin tidligere forlovede, skønt han selv har brudt med hende, jf. SKS 6, 173-454. – **quidam**: lat., (ubestemt stedord, hankøn) en vis mand, nogen.

I trykt udgave: Bind 14 side 81 linje 72

◀ **uden noget nyt Titelblad** : Efter quidams (81,72) dagbog i »'Skyldig?' - 'Ikke-Skyldig?'« følger umiddelbart Frater Taciturnus' »Skrivelse til Læseren«, SKS 6, 369f.

I trykt udgave: Bind 14 side 81 linje 74

◀ **Jean Paul og Schmelze** : sigter til »Et Besøg i Sorø« (79,27), hvor samtalens »Hr. N.«, »den fornuftige Mand fra Landet«, siger om forfatteren af »'Skyldig?' - 'Ikke-Skyldig?'«: »Han ligner Pastor Schmelze hos Jean Paul, der ikke vovede at røre sig af Pletten, fordi han hvert Øieblik frygtede for Selvskud. Kan en slig uhyre Feighed være en sand Religiositet?«, s. 180. Hermed hentydes til »'In vino veritas.' En Erindring efterfortalt af William Afham«, første del af *Stadier paa Livets Vei*, hvor forfatteren skriver, at han jo er »i samme Situation, som hiin Mand, Jean Paul taler om, der staaende paa eet Been læser en Plakat af følgende Indhold: her er sat Rævesaxe; og nu ikke tør trække Benet til sig eller sætte det til Jorden«, SKS 6, 42,6f., se kommentaren dertil. – **Jean Paul**: pseudonym for den ty. forf. Johann Paul Friedrich Richter (1763-1825). Den episode, der her refereres til, findes i *Des Feldpredigers Schmelzle Reise nach Flätz*, hvor fortællingens hovedperson beretter denne begivenhed. Efter at have skrevet sit testamente, stift naglet til samme sted, tager Schmelze dog mod til sig og løber bort i samme retning, som han kom. Da han indfinder sig i den lokale skænkestue, ler man ad ham, fordi advarselsskiltet har stået på stedet i ti år, uden at et eneste skud er blevet udløst. Jf. *Jean Paul's sämmtliche Werke* bd. 1-60, Berlin 1826-28, ktl. 1777-1799; bd. 50, 1827, s. 33.

I trykt udgave: Bind 14 side 81 linje 77

◀ **Cervantes og Licenciaten** : sigter til »Et Besøg i Sorø« (79,27), hvor jeg-fortælleren skriver om forfatteren af »'Skyldig?' - 'Ikke-Skyldig?'«: »Han er bleven sig selv gjennemsigtig, ligesom Licenciaten (i Cervantes's Novelle), som troede, han var af Glas, og lod sig indpakke som en Flaske i Halm, for ei at gaae itu. Ja Sammenligningen kan fortsættes endnu videre, thi Gjennemigtigheden synes ogsaa hos vor Forf. at være Følge af en Forgiftelse«, s. 176f. Hentydningen gælder hovedpersonen i den sp. forfatter Miguel de Cervantes Saavedras (1547-1616) *Novela del licenciado vidriera* (1613), der tror, at han er af glas, jf. »Licenciaten« i *Lærerige Fortællinger af Miguel de Cervantes Saavedra*, overs. af C.D. Biehl, bd. 1-2, Kbh. 1780-81; bd. 1, s. 297-330.

I trykt udgave: Bind 14 side 81 linje 78

◀ **med væsenlig Beundring for ... Johannes, Forføreren** : sigter til »Et Besøg i Sorø« (79,27), hvor jeg-fortælleren skriver om forfatteren af *Enten – Eller* og *Stadier paa Livets Vei*: »'Han har vist ikke havt nogen varmere Beundrer, end mig', tog jeg Ordet, 'men saa har jeg ogsaa desto større Ærgrelse af den golde og fordærvelige Brug, han undertiden gjør af sine udmærkede Evner, og som især culminerer i den sidste Artikel af 'Stadier paa Livets Vei.' Hvad der allerede i 'Enten-Eller' fængslede Interessen, var denne Dobbeltpersonlighed, som med genial Lidenskab havde gennemtrængt Metaphysikens og Æsthetikens Mysterier, og i samme Øieblik opgav disse Herligheder for at søge Hvile i et ethisk, ikke ganske uspidsborgerligt Liv. Herved betingedes første og anden Deels forskjellige litterære Værd. I den første mærker man Mesteren, som behersker sit Stof, og man træffer derfor næsten altid en rigtig, ofte en fortrinlig Form, som kun af og til forstyrres ved en skeptisk Dissonans af de Dæmoner, han i senere Skrifter har søgt at betvinge. I anden Deel seer man derimod Begynderen, den søgende og vordende Personlighed, hvis Foredrag stadig 'stripper ud i Mangelkanten', fordi han ikke meddeler et beseiret og organiseret Stof, men kun udvikler sit ethiske Jeg – skrivende«, s. 173. Endvidere hedder det s. 175: »Ingen dansk Philosoph, med Undtagelse af Sibbern, har med saa omfattende og udtømmende Grundighed fordybet sig i de forskellige Materier, og i sin Analyse af æsthetiske Problemer fremtræder han ofte som producerende Digter. Som hans høieste Fortjeneste, hvor han virkelig har bragt Videnskaben et nyt og uskatterligt Udbytte, anseer jeg dog de Grundlinier, han i 'Forførerens Dagbog' [angivelig af Johannes Forføreren] har draget til en Philosophi af *Kvindeligheden*, et Stof der, saa rigt og tiltrækkende det end er, neppe tidligere har været bearbejdet.«

I trykt udgave: Bind 14 side 81 linje 80

◀ **Mediationen** : da. hegelianeres gengivelse af Hegels begreb »Vermittlung«, dvs. formidling (el. forsoning) af modsatte begreber i en højere enhed, hvor begreberne består som ophævede momenter.

I trykt udgave: Bind 14 side 82 linje 2

◀ **ladet Religiositeten bag sig som overvunden** : refererer til, at religiøs tro i Hegels videnskabshierarki

er underordnet filosofisk viden. If. Hegel befinder religion sig på det næsthøjeste trin i systemet af spekulativ viden, mens filosofi repræsenterer det højeste niveau. Religion er altså lavere end filosofi; religion indeholder nemlig stadig et empirisk element, eftersom den forstår det guddommelige sandhed i form af 'forestillinger'; filosofien derimod forstår sandheden alene i form af 'begrebet' (dvs. uden nogen empirisk dimension). Religion er således at betragte som et ufuldkomment stadium på vej mod filosofiens absolutte viden, og man må 'lade religiøsiteten bag sig' for at nå til denne filosofiske viden.

I trykt udgave: Bind 14 side 82 linje 2

◀ **selv bevarer han sig sund og frisk, spiser, drikker** : sigter til »Et Besøg i Sorø« (79,27), hvor jeg-fortælleren med henblik på forfatteren af *Stadier paa Livets Vei* skriver: »En saa overdreven, ja saa unaturlig Produktivitet kan maaskee være sund for Forf., men for Litteraturen og Læseren – aldrig. Produktionen synes at være bleven ham en fysisk Trang, eller han benytter den som et Medikament, ligesom man i visse Sygdomme bruger Aareladning, Kopsætning, Dampbad, Vomitiv eller deslige. Naar et sundt Menneske udhviler ved Søvn, synes han at udhvile ved at lade Pennen løbe, istedenfor at spise og drikke mætter han sig ved at skrive«, s. 175f.

I trykt udgave: Bind 14 side 82 linje 7

◀ **som han netop har sagt det i Bogen** : nemlig i Frater Taciturnus' forord til »'Skyldig?' – 'Ikke-Skyldig?' En Lidelseshistorie. Psychologisk Experiment« i *Stadier paa Livets Vei*, i SKS 6, 179: »Hvad Recensenter angaaer, vilde jeg ønske, at min Bøn maatte forstaaes eenfoldigt og ganske efter Ordenes Lyden, som min oprigtige Mening, og at da Udfaldet maatte være efter Bønnens Begjering: saa Bogen slet ikke blev Gjenstand for nogen kriticerende Omtale, denne være nu erkjendende eller anerkjendende, eller miskjendende.« Jf. endvidere SKS 6, 408,3, og 434, noten.

I trykt udgave: Bind 14 side 82 linje 14

◀ være dem **et Smørrebrød**: noget, der ikke volder vanskeligheder; en let sag.

I trykt udgave: Bind 14 side 82 linje 24

◀ **quidams Liden er Blaserthed** : sigter til »Et Besøg i Sorø« (79,27), hvor samtalens »Hr. N.«, »den fornuftige Mand fra Landet«, siger om pseudonymernes forfatter, efter sammenligningen med Pastor Schmelzle (81,77), s. 180: »Jeg erkjender ham imidlertid gjerne for at være en i aandelig Henseende meget begavet Forfatter; men han forekommer mig som en udlevet Olding eller rettere som en usædvanlig Intelligents med en sygelig Phantasi; blaseret synes han mig i høi Grad.«

I trykt udgave: Bind 14 side 82 linje 28

◀ **falde paa** : få det indfald, finde på.

I trykt udgave: Bind 14 side 82 linje 30

◀ **Experimentets quædam** : den kvindelige hovedperson i »'Skyldig?' – 'Ikke-Skyldig?' En Lidelseshistorie. Psychologisk Experiment« af Frater Taciturnus i *Stadier paa Livets Vei*, jf. SKS 6, 420,31f. og 430,13 – **quædam**: lat., (ubestemt stedord, hunkøn) en vis kvinde, nogen.

I trykt udgave: Bind 14 side 82 linje 30

◀ **indspindes i et dialektisk Væv** : sigter til »Et Besøg i Sorø« (79,27), s. 177f., hvor jeg-fortælleren i en tænkt henvendelse til Frater Taciturnus siger: »Vil Du betragte Livet som en Dissectionsstue og Dig selv som Cadaver, saa lad gaae, sønderflæng Dig selv saameget Du vil; saalænge Du ikke gjør Andre Fortræd, vil Politiet ikke forstyrre Din Virksomhed. Men at indspinde et andet Væsen i sit Edderkopvæv, dissekere det i levende Live, eller pine Sjælen draabevis ud af det, i Kraft af Experimentet, det har man dog ikke endnu Lov til, uden ved Insecter, og har ikke allerede Tanken herom noget Rædselsfuldt, noget Oprørende for den sunde Menneskenatur?«

I trykt udgave: Bind 14 side 82 linje 31

◀ **restitutio in integrum** : lat., 'genindsættelse i den opr. (rets)tilstand', 'genoprejsning', i romerretten et retsmiddel, hvorefter en person, der havde lidt et tab, kunne stilles retligt, som om den retsstiftende viljeserklæring, der havde ført til tabet, ikke var indgået. Dette retsmiddel omtales første gang i juraen af den rom. jurist Iavolenus Priscus (60-120 e.Kr.) i *Digesterne*, 38, 2,35, men der hentydes allerede til det af den rom. digter Terents (o. 185-159 f.Kr.) i komedien *Phormio*, v. 451 (3. akt, 3. scene, v. 11), jf. *P. Terentii Afri comoediae sex*, udg. af B.F. Schmieder og F. Schmieder, 2. udg., Halle 1819 [1794], ktl. 1291, s. 449. Her sigtes til Frater Taciturnus' »Skrivelse til Læseren«, § 3, hvor det med henblik på den kvindelige hovedperson i »'Skyldig?' – 'Ikke-Skyldig?'« hedder, at »det dog vil ende paa en ganske naturlig Maade med,

at hun er frank og fri igjen ved en restitutio in integrum«, SKS 6, 401.

I trykt udgave: Bind 14 side 82 linje 34

◀ **han er reist med Dagvognen ned til Sorø** : sigter til »Et Besøg i Sorø« (79,27), hvor jeg-fortælleren skriver, s. 149: »Da jeg nu i en temmelig Grad er Enthusiast, hvad var da naturligere, end at jeg længe havde ønsket at besøge Sorø? Naar man ikke har faaet udsovet om Natten, falder man let i Søvn paa Dagvognen [81,39].«

I trykt udgave: Bind 14 side 82 linje 51

◀ **benauet** : benovet, ubehageligt til mode.

I trykt udgave: Bind 14 side 82 linje 68

◀ **som han næsten selv befrygter »er for meget sagt.«** : sigter til »Et Besøg i Sorø« (79,27), hvor jeg-fortælleren omtaler det rædselsfulde og oprørende i Frater Taciturnus' eksperiment og fortsætter, s. 178: »Og dog har jeg udholdt at følge denne aandelige Spidsrodløben, dette Inquisitionstribunal, som ikke slipper sit Offer, før alle mulige Grader af Tanketortur ere gjenemgaaede, jeg har endog stundom følt mig fængslet af dette Sjælekvæleri; thi – den dialektiske Bøddel drager af og til Aande, der er Oaser i denne Ørken, skønne blomstrende, forfriskende Oaser, som Erindringen fra Latinskolen og Skildringen af Bogholderen paa Christianshavn. Disse og mange andre Enkeltheder ere ikke blot en sand Digter værdige, men forudsætte en saadan. Dog jeg er maaskee gaaet for vidt.« Se endvidere s. 175, hvor forfatteren først fuld af anerkendelse omtaler *Enten – Eller* (1843) og *Frygt og Bæven* (1843) for så at fortsætte: »Men da jeg tog hans sidste store Bog 'Stadier paa Livets Vei' i Hænderne, var det næsten med en uhyggelig Følelse.«

I trykt udgave: Bind 14 side 82 linje 69

◀ **squadronere** : skvadronere, snakke vidt og bredt om, prale.

I trykt udgave: Bind 14 side 83 linje 5

◀ **En Forfatter, der ... kun faa Læsere** : hentyder til Frater Taciturnus' »Skrivelse til Læseren«, hvor det hedder, »at af Bogens faa Læsere vil de to Trediedele falde fra paa Halvveien«, SKS 6, 369; jf. SKS 6, 394,30, noten.

I trykt udgave: Bind 14 side 83 linje 14

◀ **skrømtet** : på skrømt, uoprigtigt og forstilt.

I trykt udgave: Bind 14 side 83 linje 17

◀ **coquet** : dvs. koket.

I trykt udgave: Bind 14 side 83 linje 17

◀ **bruger derfor endog sit eget Jeg, ikke just à la Andersen** : sigter til »Et Besøg i Sorø« (79,27), hvor det i en bemærkning om flere af SKs pseudonyme skrifter, »der ved Form og Indhold tilstrækkelig røbe et fælles Udspring«, hedder: »hver Gang man troer at kunne hengive sig til en reen litterær Nydelse, kommer Forf. En i Veien med sin egen ethiske og religiøse Udvikling, som Ingen egentlig spørger om, som kan privat være meget respektabel, men ikke har løst Tegn til den objective Litteraturs Langelinie; han begaaer den samme Feil, som man har bebreidet Digteren Andersen, at han lader hele sin indre Livsudvikling foregaae for Alles Øine«, s. 173f. Hermed hentydes til *Af en endnu Levendes Papirer. Udgivet mod hans Villie af S. Kjerkegaard*, Kbh. 1838, en anmeldelse af den da. forfatter H.C. Andersens (1805-75) roman *Kun en Spillemand* (1837). SK kritiserede her Andersen for, at han ikke formåede at skelne mellem hans eget liv og novellernes figurer, og det i den grad, at hans »Romaner staae i et saa fysisk Forhold til ham selv, at deres Tilblivelse ikke er saa meget at ansee for en Produktion som for en Amputation«, SKS 1, 39; jf. SKS 1, 31.

I trykt udgave: Bind 14 side 83 linje 19

◀ **Den eksistentielle Dialektik især i Dobbelt-Reflexionens Form** : sml. optegnelsen *Pap. VII 1 B 83*: »Dette Experiment (Skyldig? – Ikke-Skyldig?) er det første Forsøg der i alle de pseudonyme Skrifter er gjort i den eksistentielle Dialektik i Dobbelt-Reflexionen. Det er ikke Meddelelsen, der er i Dobbelt-Reflexionens Form (thi det er alle Pseudonymerne), men den Existerende eksisterer selv i denne, saa han ikke opgiver Umiddelbarheden, men bevarer den og dog opgiver (...)«. Se tekstredegørelsen til *Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift* (1846) i SKS K7, 87-89.

I trykt udgave: Bind 14 side 83 linje 26

◀ **Betræffende** : med hensyn til, hvad angår.

I trykt udgave: Bind 14 side 83 linje 45

◀ **Holberg** : Ludvig Holberg (1684-1754), da.-no. digter, filosof og historiker, prof. ved Københavns Universitet fra 1717.

I trykt udgave: Bind 14 side 83 linje 51

◀ **Erasmus Montanus ... i Samtale med Per Degn** : hentyder til Ludvig Holbergs komedie *Erasmus Montanus eller Rasmus Berg* (1731). I 3. akt, 3. scene, begynder den hjemvendte student Rasmus Berg at disputere med Peer Degn, som hurtigt afslører sit dårlige kendskab til latin, mens de omkringstående får indtryk af, at de to taler om lærde emner; jf. *Den Danske Skue-Plads* bd. 1-7, Kbh. 1758 eller 1788 [1731-54], ktl. 1566-1567; bd. 5. Bindene er uden årstal og sidetal.

I trykt udgave: Bind 14 side 83 linje 52

◀ **curieuse** : af fr. 'curieux', nysgerrig, besynderlig; interessante.

I trykt udgave: Bind 14 side 83 linje 58

◀ **Mad og Drikke, Pakæsler** : spiller på Platons dialog *Gorgias*, hvor Sokrates i en samtale med Gorgias og dennes beundrere igen og igen afslører samtalepartnerens uvidenhed ved hjælp af sine spørgsmål. Utålmodigt bryder Kallikles, en af Gorgias' elever, ind i samtalen og siger (490c-d): »Din Tale dreier sig altid om Mad og Drikke, og Læger og andet Tant, men jeg mener intet af alt dette«, *Udvalgte Dialoger af Platon*, overs. af C.J. Heise, bd. 1-3, Kbh. 1830-38, ktl. 1164-1166; bd. 3, 1838, s. 110. Se endvidere Xenophons *Memorabilia* I, 2,37, og Platons *Symposion* (221e), hvor Alkibiades siger om Sokrates: »Naar man hører hans Taler, forekomme de Een i Begyndelsen aldeles latterlige; de ere saaledes udvortes omklædte med Ord og Talemaader, som med en kaad Satyrs Skind, thi han taler om Lastesler, Smede, Skomagere og Garvere, og synes altid at sige det samme paa den samme Maade, hvorfor ogsaa ethvert ukyndigt og uvidende Menneske leer ad hans Taler.« *Udvalgte Dialoger af Platon* bd. 2, 1831, s. 100. Jf. *Om Begrebet Ironi* (1841), i *SKS* 1, 79, note 2, og 166, noten.

I trykt udgave: Bind 14 side 83 linje 65

◀ **(Pag. 309): »for en rund Sum køber man ikke Entreen til disse Forestillinger«** : frit citat fra Frater Taciturnus' »Skrivelse til Læseren«, hvor det med henblik på quidams (81,72) dialektiske stilling hedder: »For en rund Sum, den være nok saa stor, naar den dog er rund, tilkøber man sig ikke Entree ved hans dialektiske Præstationer, og man gjør derfor rigtigere i slet ikke at finde det Umagen værd at iagttage en saadan Gliedermand.« *SKS* 6, 369 (s. 309 i originaludgaven).

I trykt udgave: Bind 14 side 84 linje 13

◀ **(Pag. 377): »nøiet med det Mindre ... der er min Omgivelse.«** : forkortet citat fra Frater Taciturnus' »Slutningsord«, i *SKS* 6, 448 (s. 377f. i originaludgaven): »Saaledes forstaaer jeg mig selv. Nøiet med det Mindre – haabende at det Større muligen engang skal forundes mig, beskæftiget med Aandens Syssel, hvori ethvert Menneske, efter min Mening, maa have rigeligt nok for det længste Liv, selv om dette var dannet af lutter længste Dage, – er jeg glad ved Tilværelsen, glad ved den lille Verden, der er min Omgivelse.«

I trykt udgave: Bind 14 side 84 linje 24

◀ **Corsaren** : Det satiriske ugeblad *Corsaren* blev grundlagt i okt. 1840 af Meir Aron Goldschmidt (1819-87), som indtil okt. 1846 var bladets udgiver og egentlige redaktør. Bladets satiriske artikler blev suppleret med tegninger af Peter Klæstrup, som bidrog til at give det et stort publikum. I midten af 1840'erne udkom bladet i et oplag på o. 3.000, dobbelt så mange som det førende liberale dagblad *Fædrelandet* kunne præstere, og kun nogle hundreder færre end den halvofficielle avis *Berlingske Tidende*. Foruden regering og opposition spottede bladet også det litterære parnas, mens SK indtil 2. jan. 1846 blev omtalt rosende.

I trykt udgave: Bind 14 side 84 linje 29

◀ **Min Foresatte, Hilarius Bogbinder, er bleven smigret i »Corsaren«** : Hilarius Bogbinder er den angivelige udgiver af *Stadier paa Livets Vei. Studier af Forskjellige. Sammenbragte, befordrede til Trykken og udgivne af Hilarius Bogbinder*, Kbh. 1845, der udkom den 30. april 1845. I *Corsaren*, nr. 251, 4. juli 1845, sp. 3, omtales »det Tanke-Experiment, om det f. Ex. ikke var mere Nydelse at spise tørt Brød og drikke Vand med Hilarius Bogbinder end at drikke Champagne med Hr. Bøotius«. Med »Hr. Bøotius« sigtes formentlig til cand.phil. Jens Lauritz Boëtius (f. 1814), udgiver og redaktør af *Aftenbladet. Politisk Tidende* fra 3. jan. 1843 til 1. sept. 1844.

I trykt udgave: Bind 14 side 84 linje 43

◀ **Victor Eremita ... at blive udødeliggjort** : Victor Eremita (lat., 'den sejrende eneboer, den der sejrer i ensomhed') er den angivelige udgiver af *Enten – Eller. Et Livs-Fragment* (1843). Så sent som 14. nov. 1845 blev han i *Corsaren* (84,43) fremhævet på politikeren Orla Lehmanns (1810-70) bekostning: »Gaaer man endnu et Skridt videre og sætter en Forfatter som Victor Eremita over Advocat Lehmann (hvilket vist er rigtigt, da Lehmann vil døe og blive glemt, men Victor Eremita aldrig døer) saa er Hundrede og Et ude, man bliver sat i Band«, nr. 269, sp. 14.

I trykt udgave: Bind 14 side 84 linje 45

◀ **ubi spiritus, ibi ecclesia** : allusion til den gammelkatolske kirkefader, biskop Irenæus fra Lyons (2. årh.) værk *Adversus haereses* (Mod hæretikerne, o. 180), 3. bog, kap. 24, 1: »Ubi enim Ecclesia, ibi et Spiritus Dei; ubi Spiritus Dei, illic Ecclesia, et omnis gratia« (»Hvor kirken er, dér er også Guds ånd; og hvor Guds ånd er, dér er kirken og hele nåden«), (J.-P. Migne *Patrologia graeca* bd. 7, 1857, sp. 966C). Citatet findes fx i Karl Hase *Hutterus redivivus oder Dogmatik der evangelisch-lutherischen Kirche*, 4. udg., Leipzig 1839 [1828], ktl. 581, § 10, s. 13, note 4.

I trykt udgave: Bind 14 side 84 linje 48

◀ **ubi P. L. Møller, ibi »Corsaren«** : delvis lat., 'hvor P.L. Møller er, dér er Corsaren'.

I trykt udgave: Bind 14 side 84 linje 49

◀ **et af disse væmmelige Corsar-Angreb** : I den afsluttende del af »Et Besøg i Sorø« (79,27), s. 180-187, nævnes flere personer i og omkring Sorø, bl.a. flere af akademiets lektorer. Især hos dem, der under navns nævnelser omtales s. 180f., tilføjes sarkastiske bemærkninger: lektor i mineralogi og botanik Johannes Japetus Smith Steenstrup (1813-97); lektor i ty. sprog og litteratur Peder Hjort (1793-1871); lektor i historie, geografi og statistik Caspar Frederik Wegener (1802-93); lektor i filosofi Johannes Christian Lütken (1791-1856); adjunkt Peter Brøchner Blicher (f. 1818); landskabsmaler, tegnelærer Johannes Georg Smith Harder (1792-1873); adjunkt Jens Paludan-Müller (1813-99); adjunkt Borup; lektor i gr. sprog og litteratur, fra 1843 konstitueret rektor Ernst Frederik Christian Bojesen (1803-64); og lektor i da. sprog og litteratur, fra 1842 konstitueret direktør Bernhard Severin Ingemann (1789-1862).

I trykt udgave: Bind 14 side 84 linje 51

◀ **Frater Taciturnus** : lat., 'den tavse broder'. Hvad pseudonymets betydning angår, se kommentaren i SKS K18, 387f. I »En første og sidste Forklaring« bagest i *Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift* (1846) vedkender SK sig bl.a. at være forfatter af Frater Taciturnus' skrifter: »Stadier paa Livets Vei (Hilarius Bogbinder: William Afham, Assessoren, Frater Taciturnus [79,27]) 1845 (...) to Artikler i 'Fædrelandet', Januar 1846 (Frater Taciturnus)«, SKS 7, 569. Med det sidste sigtes til foreliggende artikel og til »Det dialektiske Resultat af en literair Politi-Forretning«, i SKS 14, 85-89.

I trykt udgave: Bind 14 side 84 linje 61

◀ **Høvidsmand** : høvedsmand, person, der står i spidsen for og forvalter et (især militært) område. Den arkaiserende form »Høvidsmand« blev brugt af N.F.S. Grundtvig (1783-1872).

I trykt udgave: Bind 14 side 84 linje 62

◀ **3die Afdeling af »Stadier paa Livets Vei«** : dvs. tredje del, »'Skyldig?' – 'Ikke-Skyldig?' En Lidelseshistorie. Psychologisk Experiment« af Frater Taciturnus, i *Stadier paa Livets Vei* (1845), i SKS 6, 173-454.

I trykt udgave: Bind 14 side 84 linje 62